

Ks. Szymon Drzyżdżyk (PAT, Kraków)

Prawa człowieka w świetle nauczania Jana Pawła II

Ewolucja jest faktem, także ewolucja społeczna, a więc ewolucja myśli. Nikt nie może temu zaprzeczyć nie narażając się na śmieszność. Etapy ewolucji są określone i ciągle interpretowane w miarę, jak rozwija się znajomość procesów i w miarę, jak definiowany jest sam proces. Istnieją również interpretacje, zgodnie z którymi, to poprzez moralną intuicję poznajemy Ducha cywilizacji, który dźwiga człowieka na coraz to wyższy poziom świadomości. Wydaje się, że jednym z owoców istnienia i działania tego Ducha cywilizacji była *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*.

Została ona uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych na III Sesji w Paryżu, 10 grudnia 1948 roku. Miała nadać nowy kierunek światu po II wojnie światowej. Tragedie ludobójstwa i przerażającej wojny, która pociągnęła za sobą miliony ofiar, skłoniła społeczność międzynarodową do sformułowania zasad, które w przyszłości miałyby zabezpieczyć ludzkość przed kolejnymi niebezpieczeństwami. Już z *Preambuły* przebija jednoznacznie cała potworność wojny, która trwając sześć lat pociągnęła za sobą śmierć ponad 50 milionów ofiar. Większość spośród nich stanowiły osoby cywilne. Taki fakt nigdy dotąd nie miał miejsca w historii ludzkości. Celem *Deklaracji* miało być zaproponowanie wspólnego ideału, do jakiego powinny dążyć wszystkie ludy oraz Narody. Sygnatariuszom *Deklaracji* przyświecała myśl, że jedynie powszechny szacunek ze strony ludów i Narodów, może sprawić, że będzie się mogła urzeczywistnić najwyższa z aspiracji człowieka, mianowicie nadejście świata, w którym istoty ludzkie cieszyć się będą wolnością

słowa i przekonań oraz wolnością od strachu i potrzeb¹. Zdaniem papieża Jana Pawła II, *Deklaracja* uderzyła w liczne i głębokie korzenie wojny, ponieważ zarzewie wojny w swoim pierwotnym znaczeniu rodzi się i dojrzewa wszędzie tam, gdzie niezbywalne prawa człowieka są naruszane².

Katalog praw człowieka w ujęciu Jana Pawła II

Sformułowanie planu działań społeczności międzynarodowej, celem realizacji sprawiedliwości, staje się tym samym katalogiem praw człowieka, w ramach którego, uznania i zabezpieczenia domaga się: prawo do życia każdej jednostki; prawo do przyzwoitej egzystencji istot ludzkich zapewniające uszanowanie ich godności; prawo do ochrony prawnej; uznanie prawa narodów do samookreślenia i niezawisłości; prawo do sprawiedliwego udziału w bogactwach ekonomicznych świata³.

Jan Paweł II w swych wypowiedziach publicznych wielokrotnie podejmował temat praw człowieka. Czynił to w taki sposób, że wyliczając je tworzył, w pewnym sensie, katalog tychże praw. Za każdym razem formułował je jednak nieco inaczej, w zależności od tego, na który ich aspekt chciał położyć szczególny nacisk. Dokonując pewnej systematyki ów katalog mógłby przedstawiać się następująco:

- *prawo do narodzin*: „wystarczy pomyśleć o legalizacji aborcji, która zabija bezbronną ludzką istotę w okresie życia przed narodzeniem w imię wolności silniejszego do decydowania o losie słabszego; o natarczywości, z jaką niektórzy zabiegają dziś o uznanie rzekomego prawa (...) do decydowania o życiu i śmierci własnym i innych”⁴.

¹ F. Compagnoni, *Prawa człowieka*, Kraków 2000, s. 83.

² Jan Paweł II, *Orędzie do ONZ z 2 października 1979r.*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, t. 2, Rzym–Lublin 1996, s. 125.

³ Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości*, 13 maja 1985r., [w:] *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 226.

⁴ Jan Paweł II, *Pracujcie Na Rzecz Sprawiedliwości, Równości i Dobra Wspólnego. Przemówienie do członków Międzynarodowej Unii Prawników Katolickich, 24 listopada 2000 r.*, „L'Osservatore Romano” 3(2001).

- *prawo do życia*. Rzecz jasna, najczęściej podkreślanym prawem, immanentnie związanym z człowieczeństwem jest prawo do życia, stanowiące przedmiot szczególnego zainteresowania głowy Kościoła katolickiego: „Pełniąc posługę Następcy Piotra, czułem się zobowiązany położyć szczególny nacisk na pewne prawa, które — choć teoretycznie uznane — bywają często lekceważone w prawodawstwie lub w konkretnych sytuacjach. Dlatego też wielokrotnie powracałem do pierwszego i najbardziej podstawowego prawa człowieka, jakim jest prawo do życia”⁵, ze szczególnym uwzględnieniem tych osób ludzkich, których prawo do życia jest kwestionowane, a możliwości jego obrony często ograniczane: „Życie ludzkie jest święte i nienaruszalne od momentu poczęcia aż do naturalnego kresu. (...) Prawdziwa kultura życia gwarantuje nienarodzonym prawo do przyjścia na świat i zarazem broni nowo narodzonych przed zbrodnią dzieciobójstwa. Podobnie też zapewnia niepełnosprawnym możliwość rozwijania ich potencjału, a chorym i starszym odpowiednią opiekę”⁶.
- *prawo do wolności religijnej*: „Inne podstawowe prawo, o którym musiałem wielokrotnie przypominać, gdyż jest ono w dzisiejszym świecie często naruszane, to prawo do wolności religijnej, uznane zarówno przez *Powszechną Deklarację Praw Człowieka* (art. 18), jak i przez *Akt Końcowy Konferencji Helsińskiej* oraz *Konwencję Praw Dziecka* (art. 14). Uważam bowiem, że prawo do wolności religijnej nie jest tylko jednym z wielu praw człowieka, lecz tym, w którym wszystkie inne mają swój punkt odniesienia, jako że pierwotnym źródłem godności osoby jest jej głęboka relacja z Bogiem⁷. Prawo do wolności religijnej „jest tak ściśle związane z prawami podstawowymi, że słuszne poszanowanie wolności religijnej można uznać niejako za probierz poszanowania innych podstawowych praw”⁸.

⁵ Jan Paweł II, *Misją Papieża jest obrona praw człowieka — z okazji uroczystości nadania doktoratu „honoris causa” Uniwersytetu „La Sapienza” 17 maja 2003 r.*, „L’Osservatore Romano” 10(2003).

⁶ Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1999r.*, „L’Osservatore Romano” 1(1999).

⁷ Jan Paweł II, *Misją Papieża jest obrona praw człowieka*, dz. cyt.

⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego*, „L’Osservatore Romano” 1–2(1989).

- *prawo do życia w pokoju*⁹;
- *prawo do zachowania i rozwoju własnej kultury*¹⁰;
- *prawo do udziału w decyzjach dotyczących ludzi i narodów*¹¹;
- *prawo do ochrony przed dyskryminacją z powodu rasy, języka, wyznania czy płci a tym samym do integralności cielesnej*¹²;
- *prawo do własności prywatnej*, „którego — choć jest istotne i konieczne — nie można rozpatrywać w oderwaniu od jeszcze ważniejszej zasady powszechnego przeznaczenia dóbr”¹³;
- *prawo do swobodnego zrzeszania się, wyrażania opinii i informacji*, „zawsze jednak pod warunkiem poszanowania prawdy i ludzkiej godności”¹⁴;
- *prawo* — dziś będące także ważnym obowiązkiem — *do uczestniczenia w życiu politycznym*. „Prawo to w sposób organiczny służy wzrastaniu wspólnego dobra”¹⁵;
- *prawo do inicjatywy gospodarczej*¹⁶;
- *prawo do mieszkania*, czyli „prawo każdego człowieka i każdej rodziny do dachu nad głową”¹⁷;
- *prawo do założenia rodziny i do pracy godziwie wynagradzanej*¹⁸;
- *prawo do oświaty i do kultury*, wynikające z przekonania, iż „analfabetyzm jest wielkim ubóstwem i oznacza często zepchnięcie na margines życia społecznego”¹⁹;

⁹ Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone w siedzibie UNESCO (Paryż, 2 czerwca 1980r.)*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, t. 2, Rzym–Lublin 1996, s. 135–150.

¹⁰ *Deklaracja Stolicy Apostolskiej w sprawie Polski (12 lutego 1982)*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, t. 2, Rzym–Lublin 1996, s. 211–218.

¹¹ Jan Paweł II, *Przemówienie inaugurujące trzecią konferencję generalną episkopatu Ameryki Łacińskiej, Puebla (Meksyk, 28 stycznia 1979 r.)*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, t. 2, Rzym–Lublin 1996, s. 99–115.

¹² Tamże.

¹³ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, nr 42; por. *Centesimus annus*, nr 6.

¹⁴ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, nr 7.

¹⁵ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, nr 42.

¹⁶ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, nr 48; *Sollicitudo rei socialis*, nr 15.

¹⁷ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, nr 18.

¹⁸ Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 16 czerwca 1996 r.*, „L’Osservatore Romano” 10(1996).

¹⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na Międzynarodowy Rok Alfabetyzacji, 3 marca 1990 r.* [w:] *Insegnamenti XIII/1*, 1990, s. 577.

- *prawo mniejszości do „istnienia, zachowywania i rozwijania własnej kultury”*²⁰;
- *prawo do pracy*²¹;
- *prawo do obrony rodziny przed „niedopuszczalnymi uzurpacjami ze strony społeczeństwa i państwa”*²².

Zabezpieczeniem dla podstawowych praw człowieka jest praworządność. Możemy mówić o istniejącym związku przyczynowo – skutkowym, albo raczej o głębokim połączeniu, w ramach którego praworządność wpływa na przestrzeganie praw człowieka, a przestrzeganie praw człowieka staje się podstawą praworządności jako praktyki obowiązującej w poszczególnych państwach. Jako taka, praworządność jest wynikiem przestrzegania praw człowieka, ale na nieco innym poziomie, związanym z praktycznym przełożeniem tychże praw na funkcjonowanie społeczeństw, w myśl zasady, iż praworządność jest „uzależniona od praw politycznych i obywatelskich, które jako pierwsze w porządku chronologicznym zostaną zdefiniowane”²³.

Ochrona praw człowieka staje się jednym z najistotniejszych wyznaczników skuteczności rządu. Jest to wyraźnie wyczuwalne u Jana Pawła II, gdy stwierdza, że „nie istnieje szlachetniejszy cel działania władz i czynników odpowiedzialnych za życie społeczne, niż skuteczna ochrona tych podstawowych praw i wolności, które są wyrazem niezbywalnej godności każdej osoby ludzkiej”²⁴.

Działalność prawodawcza i dążenie do głębokiego wypełnienia posłannictwa praw człowieka prowadzi do wyniesienia tychże praw na wyższy poziom i sformułowania ich w nowy sposób a nawet do ich poszerzenia, wynikającego z nowych potrzeb ludzkości i nowych

²⁰ Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1989*, „L'Osservatore Romano” 12(1988).

²¹ Jan Paweł II, *Misją Papieża jest obrona praw człowieka*, dz. cyt.

²² Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, nr 46.

²³ Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie Komisji i Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, 8 października 1988*, [w:] *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 232–233.

²⁴ Tamże, s. 232.

problemów, z którymi boryka się człowiek. Jan Paweł II przemawiając w Strasburgu w 1988 roku, wspominał między innymi o tzw. trzeciej generacji praw człowieka, do których zaliczył „prawo do bezpiecznego i zdrowego środowiska naturalnego”²⁵.

Prawa człowieka a „duszpasterstwo praw człowieka”

Stworzenie przez Jana Pawła II integralnej koncepcji praw człowieka i powiązanie jej z nauką Kościoła nie było jedynie sposobem na odniesienie się do światowych trendów, ale stanowiło początek działań mających na celu uzyskanie nowej, otwartej perspektywy duszpasterskiej. Duszpasterstwo praw człowieka opiera się na dążeniu do przepełnienia wiernych poczuciem własnej godności i świadomością, że przysługuje ona również każdemu spośród bliźnich, co może stanowić podstawę dla większego szacunku należnego istocie ludzkiej. Potrzeba głębokiej przemiany otaczającego nas świata, uwidacznia się między innymi w duszpasterstwie praw człowieka.

Podjęcie działań na rzecz zmiany świata, społeczeństwa i jego urządzeń, a przede wszystkim ducha przepełniającego społeczeństwo, stanowi w myśli Jana Pawła II podstawę dla realizacji

pierwszorzędnego zadania dla duszpasterstwa praw człowieka, jakim powinno być dążenie do tego, aby przyjęcie *litery* praw człowieka prowadziło do konkretnej realizacji ich *ducha*, powszechnej i jak najskuteczniejszej, opartej na prawdzie o człowieku, na uznaniu równej godności wszystkich ludzi, mężczyzn i kobiet, którzy zostali stworzeni na obraz Boży, a w Chrystusie stali się dziećmi Bożymi²⁶.

W pojęciu „duszpasterstwa praw człowieka” zawiera się religijny wymiar nauczania o prawach człowieka w aspekcie ich integralnej koncepcji, której twórcą jest Jan Paweł II. Podstawy tegoż duszpasterstwa opierają się na następujących filarach:

²⁵ Tamże, s. 233.

²⁶ Jan Paweł II, *Poszanowanie Praw Człowieka Częścią Integralną Każdej Kultury. Do uczestników I Światowego Kongresu poświęconego Duszpasterstwu Praw Człowieka. 4 lipca 1998 r.* za: www.opoka.org.pl.

Wiedza, wynikająca z poznania prawdy i życie w jej świetle, w oparciu o naturalny fundament jaki daje człowiekowi rodzina:

Na naszej planecie każdy człowiek ma prawo znać *prawdę o człowieku* i żyć zgodnie z nią, każdy na miarę swej niepowtarzalnej tożsamości, swoich darów duchowych, zdolności twórczych i pracy, w łonie rodziny, która sama jest też szczególnym podmiotem praw, i w społeczeństwie²⁷.

Prawda dająca możliwość rozwoju, która w immanentny sposób powiązana jest z godnością człowieka i odniesieniem do Bożego planu, w myśl słów:

Każda ludzka istota ma prawo rozwijać w pełni dary otrzymane od Boga. Dlatego każdy akt, który narusza godność człowieka lub odbiera mu możliwość samorealizacji, jest aktem sprzecznym z Bożym zamysłem wobec człowieka i całego stworzenia²⁸.

W tym ujęciu, duszpasterstwo praw człowieka jest immanentnie powiązane z misją Kościoła w świecie, rozumianą jako dbanie o moralną sferę życia człowieka, przez ukazywanie mu prawdy i pomoc w jej poszukiwaniu. Jednocześnie, uświadomienie człowiekowi tkwiących w nim potencjałów powinno być powiązane z możliwością ich urzeczywistniania, co opiera się nie tylko na zewnętrznej wolności religijnej i wolności do samodoskonalenia się, ale również na wewnętrznym wyzwoleniu, w myśl stwierdzenia, że

Kościół nie może bowiem opuścić człowieka, którego los jest ściśle i nierozzerwalnie złączony z Chrystusem²⁹.

Problem sposobu zaszczepienia w człowieku prawidłowego myślenia o godności ludzkiej staje się wielkim wyzwaniem, stojącym przed duszpasterstwem praw człowieka. Działania wychowawcze, podejmowane przez Kościół muszą, zdaniem Jana Pawła II, doprowadzić do głębokiego przemodelowania w sposobie traktowania tego typu myślenia. Stwierdzenie, wedle którego „w duszpasterstwie praw człowieka szczególnego znaczenia nabiera wymiar wychowawczy”, oznacza, że działania podejmowane przez Kościół są nie tylko sposobem na zmianę traktowania jednych ludzi przez innych,

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

ale stanowią wielki projekt kulturowy. Położenie nacisku na problem posiadający tak szerokie implikacje praktyczne powoduje, iż

wychowanie do poszanowania praw człowieka wymaga tworzenia autentycznej kultury ludzkich praw, jako niezbędnej dla funkcjonowania państwa i budowania relacji międzynarodowych. (...) Wyjątkowość duszpasterstwa praw człowieka wynika także z jego bezpośredniego oddziaływania na rządzących, którzy nie rzadko są także wiernymi Kościoła. Władze państwowe tym łatwiej będą skłonne do obrony podstawowych praw, im bardziej wierzący będą ludźmi pokoju, którzy pragną współpracować z wszystkimi w budowie społeczeństwa bardziej sprawiedliwego i pokojowego³⁰.

Duszpasterstwo praw człowieka, mimo podejmowania tematyki relatywnie nowej (rzecz jasna z punktu widzenia dwóch tysięcy lat istnienia Kościoła) wiąże się z samymi podstawami chrześcijaństwa, którego dążenia skupiają się na aspekcie duchowości ludzkiej i mają za zadanie wytworzenie w człowieku nastroju skupienia, koniecznego dla samodoskonalenia się. Stąd

duszpasterstwo praw człowieka powinno w sposób naturalny skupiać się na duchowym i transcendentnym wymiarze osoby, zwłaszcza w obecnej sytuacji, gdy istnieje wyraźna tendencja, by sprowadzać człowieka wyłącznie do wymiaru ekonomicznego oraz by rozpatrywać rozwój jedynie w kategoriach ekonomicznych³¹.

W tym ujęciu duszpasterstwo praw człowieka jest nie tylko kolejną odmianą duszpasterskiej działalności Kościoła i próbą dostosowania go do nowych czasów, ale i sposobem na odrodzenie najistotniejszych zjawisk i trendów, których celem jest wcielanie w życie wielkiego planu zbawienia, którego odniesieniem może być każdy czas, nie wyłączając dnia dzisiejszego.

Prawny charakter praw człowieka

Z punktu widzenia stosunku Jana Pawła II do praw człowieka i ich funkcjonowania w ramach nauki Kościoła, istotną rolę odgrywa

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

również aspekt rzadko podejmowany w dyskusjach dotyczących tychże praw. Mianowicie, rozpatrywane są one przede wszystkim ze względu na ich znaczenie filozoficzne, a ogół odbiorców skupia się na ich humanitarnym wydźwięku. Z perspektywy Kościoła istotną rolę odgrywa także praktyczne odnoszenie się do źródeł prawa i mechanizmów jego stanowienia. W tym ujęciu, sposób formułowania zasad prawnych, zasadniczo oddziałuje na rozpatrywanie problemu praw człowieka.

Okazją do podkreślenia znaczenia prawa dla praw człowieka, jego ważnego miejsca we współczesnym świecie stało się wręczenie Ojcu Świętemu w maju 2003 roku, doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu La Sapienza w dziedzinie prawa, w dowód uznania jego wkładu w upowszechnianie kultury prawnej, a szczególnie w obronę praw człowieka.

Fakt, iż wyróżnienie to zostało wręczone w związku z działalnością papieża na rzecz praw człowieka ukazuje rangę tych działań i prawidłowe odczytanie intencji „papieża praw człowieka”

Przyjmuję to wyróżnienie, mówił, z satysfakcją jako akt uznania dla Kościoła, który pełni swą misję nauczycielską także w trudnej dziedzinie prawa, głosząc podstawowe zasady, stanowiące fundament ładu społecznego³².

Jan Paweł II, podejmując problem prawodawstwa odwołuje się zarówno do swego własnego doświadczenia gdy mówi, że choć w młodości zajmował się głównie studiami filozoficznymi i teologicznymi, to zawsze żywił wielki podziw dla myśli prawniczej, zwłaszcza dla jej najwyższych osiągnięć³³, jak i bezpośrednio do tej tradycji prawnej, która z punktu widzenia Kościoła Katolickiego stanowiła podstawę prawodawstwa ze szczególnym uwzględnieniem prawa rzymskiego: Ulpiana, Gajusza i Pawła, *Corpus Iuris Civilis* Justyniana, *Decretum Gratiani*, *Magna Glossa* Akkursjusza, *De iure belli et pacis* Grocjusza (...)³⁴.

³² Jan Paweł II, *Misją Papieża jest obrona praw człowieka – z okazji uroczystości nadania doktoratu „honoris causa” Uniwersytetu „La Sapienza” 17 V 2003*, „L’Osservatore Romano” 10(2003).

³³ Jan Paweł II, *Misją Papieża jest obrona praw człowieka*, dz. cyt.

³⁴ Por. tamże.

Abstrahując od wybitnych osiągnięć prawa rzymskiego, uwagę zwraca niezwykle istotne odwołanie do Hugo Grocjusza i jego przełomowej, z punktu widzenia sformułowania praw człowieka, pracy. Fakt, iż Jan Paweł II jako głowa Kościoła katolickiego powołuje się na twórcę doktryny uznanej w swych czasach za sprzeczną z Ewangelią, świadczy nie tylko o postępowym charakterze nauczania Jana Pawła II, wynikającym z wcielania w życie osiągnięć Soboru Watykańskiego II. Świadczy także o głębokim przeświadczeniu papieża, że konieczne jest „zasypywanie” podziałów religijnych, ponieważ dla refleksji nad prawami człowieka trzeba odnaleźć wspólną płaszczyznę, dzięki której te prawa, jak i ludzka godność będą mogły być zabezpieczone bez względu na wyznawaną religię, poglądy polityczne, filozoficzne, czy społeczne.

Respektowanie praw człowieka i szacunek dla ludzkiej godności były dla Jana Pawła warunkiem zachowania pokoju i wątek ten niezwykle często pojawiał się w istotnych wypowiedziach papieża. Dziś można stwierdzić, że doprowadził on do wyraźnego sformułowania nauki Kościoła w zakresie praw człowieka, w oparciu o filozoficzno-teologiczny fundament.

Problem wojny i pokoju w nauczaniu Jana Pawła II ukazuje sposób, w jaki odnosi się on do roli Kościoła we współczesnym świecie. Zadaniem Kościoła w polepszaniu świata jest praca od podstaw i dlatego troska o ochronę godności człowieka jest zasadą wiodącą, z której należy czerpać inspirację. Gdy wspólne dobro stanowi najważniejszy cel dążeń, zostają położone mocne i trwałe fundamenty pod budowę pokoju. Kiedy natomiast prawa człowieka są lekceważone lub deptane i gdy wbrew zasadom sprawiedliwości interesy partykularne stawia się wyżej niż dobro wspólne, wówczas zasiane zostaje ziarno nieuchronnej destabilizacji, buntu i przemocy³⁵. Budowanie światowego pokoju poprzez stałą pracę na rzecz przestrzegania praw człowieka i szeroko rozumianej ludzkiej godności splata się zarówno z nowoczesnymi trendami w Kościele, jak i z zakorzenioną w tradycji potrzebą cichej pracy nad zmianą *conditio humana*.

³⁵ Jan Paweł II, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju, Orędzie na XXXII Światowy Dzień Pokoju, 1 stycznia 1999 r.*, „L'Osservatore Romano” 1(1999).

Kościół w podejmowaniu wysiłków na rzecz obrony praw człowieka nie może pozostać sam, dlatego też specyfika wypowiedzi Jana Pawła II dotyczących praw człowieka, ich umocowania w naturze ludzkiej, oraz ich obrony, często powiązana jest z odniesieniami do *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*. Osią tego dokumentu jest stwierdzenie, że „uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie”³⁶. Papież zwraca uwagę na fakt odnoszenia się wszystkich dokumentów związanych z prawami człowieka właśnie do tej *Deklaracji*. Ich rdzeniem jest stwierdzenie, że prawa człowieka biorą swoje źródło w „przyrodzonej godności i wartości ludzkiej osoby”³⁷.

Wymowa *Deklaracji* jest jednoznaczna. Nie postuluje wprowadzenia określonych praw, ale uznaje ich istnienie jako wpisane w „istotę ludzkiej osoby i jej godności”. Próby naruszenia czy też złamania tych praw oznaczają pogwałcenie natury osoby ludzkiej. Prawa przynależą każdemu, bez względu na kwestie rasy, miejsca urodzenia, czy światopoglądu, sytuując się poza kwestiami partykularnymi, wszelkimi okolicznościami politycznymi, społecznymi, gospodarczymi czy kulturowymi³⁸.

Jan Paweł II dostrzega istotną rolę instytucji międzynarodowych, które są władne zabezpieczyć przestrzeganie tychże praw. Oczywiście, praktyka i dynamizm stosunków międzynarodowych sprawiają, że pełne zagwarantowanie praw jednostki ludzkiej nie jest możliwe. Choć dzielą się one na różne kategorie: prawa cywilne i polityczne, prawa ekonomiczne, społeczne i kulturowe, to poważnym błędem byłoby jednak traktowanie praw człowieka wyrywkowo. Na przykład, przestrzeganie praw politycznych, a ignorowanie kulturowych, lub uznanie praw ekonomicznych a lekceważenie politycznych. „Prawa człowieka są ściśle ze sobą powiązane, jako że wyrażają

³⁶ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Preambuła*, [w:] H. Skorowski, *Problematyka praw człowieka*, Warszawa 1999, s. 259–260.

³⁷ Por. *Deklaracja Wiedeńska i program działania*, Wiedeń 1993, [w:] R. Kuźniar, *Prawa człowieka*, Warszawa 2002, s. 437.

³⁸ Jan Paweł II, *Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju*, dz. cyt.

wielorakie wymiary jednego podmiotu, którym jest osoba. Integralna ochrona wszystkich kategorii praw człowieka jest rzeczywistą gwarancją pełnego poszanowania każdego poszczególnego prawa³⁹

Nauczanie papieskie w zakresie ochrony praw człowieka uznaje, iż obrona powszechnego charakteru praw człowieka i ich niepodzielności stanowi element rozwojowy o wyraźnym wydźwięku cywilizacyjnym. O ile tego typu traktowanie praw człowieka jest w ujęciu papieża zjawiskiem powszechnym, o tyle możemy mówić o wpływie różnorodności cywilizacyjnej, kulturowej czy politycznej na ich realizację. W tym ujęciu sposób wcielania w życie założeń wynikających z pojęcia „praw człowieka” uzależniony jest od praktyki zarówno regionalnej, jak i cywilizacyjnej, przy czym, w myśl nauki papieskiej ważne jest aby w każdym przypadku respektowane były normy określone przez *Powszechną Deklarację Praw Człowieka* dla całej ludzkości⁴⁰. Taki sposób formułowania roli tegoż dokumentu powoduje, iż staje się on ogólnym zarysem formuł, których przestrzeganie ma umożliwić światu zachowanie pokoju, a pojedynczym ludziom gwarancję nie naruszania ich godności.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na to, w jak uważny sposób Jan Paweł II odwołuje się zarówno do własnych wypowiedzi, wypowiedzi swoich poprzedników, jak i do dokumentów czysto świeckich. Mimo, iż Jan Paweł II odnosi pojęcie praw człowieka w równym stopniu do stosunków międzynarodowych, jak i do wewnętrznych rozwiązań poszczególnych państw, to jednak powszechność przyjęcia pewnych standardów na arenie międzynarodowej wydaje się być ważniejsza, gdyż w praktyce tylko ona umożliwia legalne rozliczenie tych podmiotów, które w sposób drastyczny praw człowieka nie przestrzegają. Stąd rangą jaką przyznaje on *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, jako dokumentowi zmierzającemu do zachowania pokoju i zjednoczenia narodów i ludzi. O ile *Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela* z 1789 roku była wynikiem rewolucyjnego fermentu, który w sposób otwarty spierał się z podejściem ewolucyjnym, tak silnie obecnym w całej historii Kościoła, o tyle *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* z 1948 jest porzuceniem rewolucji

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

na rzecz ewolucji a konfrontacji na rzecz porozumienia. W ten sposób w oczach Jana Pawła II staje się ona programem, także Kościoła, na nowe tysiąclecie, wcielania w życie praw człowieka.

Human Rights in the Light of John Paul II's Teaching Summary

The process of strengthening human rights has gathered momentum. Today it can be said that the process aims at encompassing all nations of the world. A consensus on a few rules that define social, national and international operation is within reach and can already be seen on the horizon. A belief, or maybe just an intuition, that every person as such has innate dignity which endows him with rights and duties in relations with others lies at its basis. It may be said that today human rights bridge the gap between a concept, well-known in Christianity, of the natural law and the development of democracy in modern times. Human rights constitute a common value of the entire mankind since every person, regardless of his/her personal beliefs, has within him/her the image of God, and thus deserves respect. Pope John Paul II, for whom dignity of a human being was an indication of a conception of absolute and integral human rights and, as a result, their normative basis, often expressed this conviction. As dignity of a person is not a result of a social contract, development of social relations throughout the history or a dictate of any authorities, human rights, which are every person's due, are the rights whose existence does not depend on any legislature or social ruling, either. They are primary to society and state and prior to them at the same time.